

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Rohas, Eeva

Title: Sylvia Plath kuoleman käsikirjoittajana

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Rohas, E. (2015). Sylvia Plath kuoleman käsikirjoittajana. In T. Mäntymäki (Ed.), *Uhri, demoni vai harhainen hullu? Väkivaltainen nainen populaarikulttuurissa* (pp. 47-70). Vaasan yliopisto. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia, 303.
http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-583-1.pdf

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

SYLVIA PLATH KUOLEMAN KÄSIKIRJOITTAJANA

Eeva Rohas

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan itsemurhan ja lapsenmurhan kysymyksiä amerikkalaisen kirjailijan Sylvia Plathin (1932–1963) tuotannossa sekä kirjailijan elämään kohdistuvissa representaatioissa. Analysoin Plathille omistetun nettifoorumin *Sylvia Plath Forum* kirjoituksia sekä erityisesti runon ”Edge” tulkintoja Plath-tutkimuksessa. Teoreettisena lähtökohtana toimii René Girardin mimeettisen halun teoria. Plathin elämäntarinan kohdalla mimeettisen halun tematiikan tekee relevantiksi kolmiodraama, joka rakentui Plathin, hänen aviopuolisonsa kirjailija Ted Hughesin ja tämän rakastajattaren Assia Wevillin välille. Hughes toimi kolmiodraaman kärkenä, naisten jaetun halun kohteena, mutta eräissä elämäkerroissa Plath näyttäytyy Wevillin (mimeettisen) toiminnan ensisijaisena motivaation lähteenä. Plathin tapaan Wevillkin tappoi itsensä kaasulla – kuusi vuotta Plathin jälkeen. Teko ei kuitenkaan ollut Plathin itsemurhan suora kopio, sillä Wevill vei mukanaan kuolemaan myös nelivuotiaan lapsensa. Plathin ja Wevillin representaatioita vertailemalla totean, että erityisesti *Sylvia Plath Forumilla* Wevill on monella tapaa Toinen nainen: hän edustaa normista poikkeavaa naiseutta ja äitiyttä, kun taas lapsiaan tappavalta kaasulta suojellut ja miehelleen uskollisena pysynyt Plath kuvataan hyvänä ja kunniallisena. Toisaalta foorumilla pohditaan, oliko myös Plath harkinnut lastensa hengen riistämistä. Runoa ”Edge” onkin tulkittu kirjailijan fantasia- tai jopa suunnitelmana.

Johdanto

’...tosi runossa manataan esiin valkoinen jumalatar, tai Muusa, kaiken elävän äiti, ikivanha kauhun ja himon voima – hämähäkkinääräs, jonka syleily on kuolemaksi.’ (Robert Graves 1966)¹

Amerikkalaisen kirjailijan Sylvia Plathin (1932–1963) runo ”Edge” julkaistiin kirjailijan puolison, runoilija Ted Hughesin toimittamassa postuumisti ilmestyneessä kokoelmassa *Ariel* (1965). Runon keskiössä on kuollut nainen kuolleine lapsineen, jotka nainen on ”kietonut [...] takaisin ruumiiseensa niin kuin ruusu sulkee terälehtensä” hämärän laskeuduttua. Runo on yksi viimeisistä kahdestatoista, jotka Plath kirjoitti ennen henkensä riistämistä helmikuussa 1963. Hughesin (1995: 165) mukaan Plath ”pelkäsi runojaan, sitä millaisia seurauksia niillä ajan saatossa voisi olla”.

¹ “[...] a true poem is necessarily an invocation of the White Goddess, or Muse, the Mother of All Living, the ancient power of fright and lust – the female spider or the queen-bee whose embrace is death.” (Graves 1966, 24.) Käännökset Gravesin teoksesta ER.

Plathin itsemurha on ollut merkittävässä roolissa niin kirjailijan elämää kuin hänen tuotantoaan käsittelevässä kirjallisuudessa. Sittemmin sitä on puitu myös internetin keskustelufoorumilla *Sylvia Plath Forum*. Plath on tyypillisesti kuvattu uhriksi ja hänen ehdinkoonsa on annettu monia eri selityksiä: isän kuolema Plathin ollessa kahdeksanvuotias, kompleksinen suhde äitiin, patriarkaalinen tai spesifisemmin 1950-luvun yhteiskunta, hänen avioliittonsa rikkonut Ted Hughesin (1930–1998) ja Assia Wevillin² (1927–1969) välinen romanssi tai pelkästään Hughes, tai jopa sattuma. Toisaalta uhirepresentaatiota on pyritty välttämään, tai itsetuho on palautettu ulkoisten olosuhteiden sijasta tai ohella Plathin psyykkisiin ongelmiin. (Ks. esim. Gill 2008: 12–13.) Esimerkiksi Edward Butscher (2003: 13, 78, 360) on esittänyt Plathin psyykkisesti sairaana ja samalla antanut kirjailijan tuotannolle merkityksen eräänlaisena lääkkeenä todetessaan, että runous toimi Plathilla pitkään ”defenssi- tai parannuskeinona”. Yksi selitysmalli taas on tulkinut runouden parannuskeinon sijasta itsetuhon syyksi. Esimerkiksi runoilija-kriitikko Al Alvarez (2002: 13–14; vrt. myös Butscher 2003: xii, 362) on esittänyt, että itsemurha oli pelkäksi itsemurhayritykseksi tarkoitettu pyrkimys päästä pois epätoivoisesta tilasta, johon kirjailijan oma runous oli hänet ehdistanut.³ Alvarez (2002: 52) kirjoittaa runojen ”Edge” ja ”Words” sävyn rauhallisuuden kerտovan, että mikäli nämä kuuluivat tekijän viimeisimpien tekstien joukkoon, kirjailijan on täytynyt loppuaikoinaan ”hyväksyä se logiikka, joka kätkeytyi hänen elämänsä, sekä sen kamalat välttämättömyydet”. Alvarez (2002: 51–52) katsookin ”Edgen” kuvaavan tekoa, johon kirjailija oli aikeissa ryhtyä: Plath ”kirjoittaa omasta kuolemastaan”.⁴

² Assia Wevillin tyttönimi oli Gutmann. *Sylvia Plath Forumilla* häneen viitataan usein pelkällä etunimellä, kun taas Plathin ja Hughesin kohdalla viittaamisen tavoissa on enemmän variaatiota. Tässä artikkelissa viitataan Wevilliin avioliitossa saadulla sukunimellä, sillä jälkimaailma tuntee hänet enimmäkseen tällä nimellä ja sitä käytetään myös hänestä kirjoitetussa elämäkerrassa *Lover of Unreason. Assia Wevill, Sylvia Plath's Rival and Ted Hughes' Doomed Love* (Koren & Negev 2007).

³ Kuolema oli Alvarezin mukaan Plathin todellisen tahdon vastainen ja itsemurha tarkoitettu pelkäksi yritykseksi. Tätä kirjoittaja perustelee sillä, että Plath valitsi teon ajankohdan niin, että pelastumiselle jäi mahdollisuus, sekä jätti tuleville löytäjilleen viestin, johon oli kirjattu pyyntö soittaa lääkärille. Alvarezin mukaan aikaisemminkin itsemurhaa yrittäneellä Plathilla oli tällä kertaa myös liian hyviä syitä pysyä hengissä – lapset sekä kirjoittaminen, johon Plath Alvarezin mukaan oli alkanut taas varauksetta uskoa. (Alvarez 2002: 49–53.)

⁴ Myös Sandra M. Gilbert (1978) kirjoittaa, että väkivalta ikään kuin ”vuosi runoista elämään”. Hänen mukaansa Plath esitti psykodraamaa elämässään samaan tapaan kuin taiteessaan muuttuen ”itsensä myyiksi”. (Gilbert 1978: 587–588; ks. myös Newman 1971: 48.) Toisaalta Gilbert toteaa myös, että tekijän elämänvaiheista riippumatta Plathin runot joka tapauksessa ”lentävät vapautettuina”. Tutkija korostaakin Plathin taiteen ”positiivista merkitystä ja sitä optimistisen feminiinistä tapaa, jolla siinä määritellään uudelleen totut maskuliiniset traditiot”. (Gilbert 1978: 602–603.)

Näkökulma, jossa runot tulkitaan tekijän tosielämän suunnitelmana tai ylipäätään suoraan kirjailijan elämää selittävänä, on kirjallisuudentutkimuksen kontekstissa problemaattinen, mutta ”Edgen” kohdalla tällainen luenta on myös eettisestä näkökulmasta tulenarka. Tämä siksi, että kyseisen runon voi tulkita kuvaavan itsemurhan ohella myös lapsenmurhaa. Ennen kaasulieden avulla toteuttamaansa itsemurhaa Plath jätti asuntonsa yläkerrassa nukkuville lapsilleen maitoa ja leipää ja vuorasi lastenhuoneen ovenraot pyyhkeillä (esim. Alexander 2003: 330). Koska Plath halusi suojella lapsiaan ja onnistuikin pitämään nämä hengissä, runoa ei voi pitää ainakaan toteutettuna suunnitelmana, korkeintaan fantasiana. Plathin ahdingkoa edistäneen kolmiodraaman osallisten elämässä lapsenmurha ei kuitenkaan jäänyt pelkäksi runokuvaksi: kun Assia Wevill vuonna 1969 myrkytti itsensä Plathin tapaan kaasulla, hän vei mukanaan kuolemaan myös hänen ja Hughesin nelivuotiaan tyttären.

Tarkastelen artikkelissani ”Edgeen” kohdistuvia tulkintoja Plath-kirjallisuudessa sekä *Sylvia Plath Forumilla*.⁵ Erityisesti foorumilla itsemurhasta ja lapsenmurhasta, joista Plath kirjoitti ja joista jälkimmäisenkin Assia Wevill myös *toteutti* tosielämässä, keskustellaan ”Edgeä” laajemmassakin kontekstissa. Paneudun niin ikään näihin keskusteluihin. Ennen varsinaiseen kirjallisuuskeskustelun analyysiin ryhtymistä lähdän liikkeelle Plathin ja Wevillin välisen vuorovaikutuksen representaatioista. Kehyksenäni tässä toimii René Girardin (1976, 2004) mimeettinen teoria, erityisesti sen ensimmäinen, halun jäljittelevään luonteeseen keskittyvä osa. Wevillin ja Plathin välinen asetelma resonoi Girardin teorian kanssa erityisesti silloin, kun Plathin katsotaan toimineen Wevillille mallina, joka valinnoillaan ja kirjoituksissaan osoitti, mikä elämässä (ja kuolemassa) on tavoittelemisen arvoista. Mimeettisen eli jäljittelevän halun seurauksena ja Judith Butlerin linjoilla performatiivisesti ajatellen, ”Edgen” kaltaisten tekstien voi jopa tulkita toimineen Assia Wevillille eräänlaisena käsikirjoituksena. Kyseessä ei kuitenkaan ollut esitys, joka olisi ollut ennen kaikkea tosielämän ohjelmistossa ennen Wevillin astumista näyttämölle, vaan pikemminkin myytistä, jonka Plathin laatiman käsikirjoituksen lukija, Toinen nainen, näytteli todeksi. (Vrt. Butler 1988, 526.)

⁵ Sivuston perusti Elaine Connell vuonna 1998. Foorumi oli olemassa liki kymmenen vuoden ajan aktiivisena verkkoympäristönä, kunnes perustajan kuoltua lokakuussa 2007 foorumi suljettiin. Tämän jälkeen, tammikuusta 2008 alkaen, sivusto viestiarkistoinen on edelleen ollut yleisön saatavilla. Kymmenvuotisen historiansa mittaen asynkronisesti toimiva ja julkinen keskustelufoorumi muuttui sivustoksi, jolla kirjoittajat saattoivat myös muun muassa analysoida Plathin tuotantoa ja julkaista omia Plathin inspiroimana syntyneitä runojaan. Valtaosa keskusteluun osallistuneista kirjoitti sivustolle (todennäköisesti) omaa nimeään käyttäen ja myös asuinpaikkansa ilmoittaen. (Verkkokeskusteluiden ja -vuorovaikutuksen tutkimuksesta ks. esim. Laaksonen & Matikainen 2013).

Sylvia Plath ja Assia Wevill – välittäjä ja seuraaja

René Girardin mimeettinen teoria voidaan jakaa kolmeen osaan, joista ensimmäisen muodostaa haluteoria. Toinen osa puolestaan koskee syntipukkimekanismia yhteisön keinona säännellä mimeettisen halun ja siitä seuraavan mimeettisen kilpailun aiheuttamaa väkivaltaa. Kolmas osa taas käsittelee evankeliumin merkitystä syntipukkimekanismin paljastajana. Nämä kolme osaa myös asettuvat eri opialojen tai lähestymistapojen sisälle: ensimmäinen kirjallisuuden, toinen kulttuuriantropologian ja kolmas teologian piiriin. Ensimmäisen osan kannalta keskeinen teos on *Deceit, Desire and the Novel* (1976) (*Mesonge romantique et vérité romanesque* 1961), toisen *Väkivalta ja pyhä* (2004) (*Violence et le sacré* 1972) ja kolmannen *Things Hidden since the Foundation of the World* (1987) (*Des choses cachées depuis la fondation du monde* 1978). (Kirwan 2005: 5; ks. myös Sinivaa-
ra 2012, 14–15.)

Teorian keskiössä on käsitys, jonka mukaan ihmistä ohjaa halun mimeettisyys: ”Kilpailu ei ole seurausta kahden halun satunnaisesta yhteen leikkaamisesta samassa objektissa. *Subjekti haluaa objektia, koska kilpailijakin haluaa sitä.*” (Girard 2004: 196, kursivi alkuperäisessä.) Mallia, jonka halujen perusteella myös jäljittelijän halu suuntautuu, Girard kutsuu välittäjäksi. Kuten teorian ensimmäisen osan kannalta keskeisessä *Deceit, Desire and the Novel* -teoksessa, painotus myös tässä artikkelissa Plathin ja Wevillin tapauksen tarkastelussa on halun välittämisen sekä mallin ja välittäjän suhteessa.

Girardin mukaan jäljittelevässä halussa on kyse halusta olla *toinen* (Another). Tämä alkuperäinen, malliin kohdistuva halu ilmenee partikulaarisissa haluissa, joita jäljittelijä kohdistaa erilaisiin, välittäjään kytkeytyviin objekteihin. Välittäjän ja objektien välinen suhde on ymmärrettävissä vertaamalla sitä pyhimykseen ja reliikkiin: objektin arvo määrittyy sen perusteella, miten lähellä se on välittäjää. Näin ollen rukousnauha tai vaikkapa vaatteet, joita pyhimys on käyttänyt, ovat arvokkaampia ja siten halutumpia kuin esimerkiksi mitali, jota pyhimys on vain koskettanut tai jonka tämä on siunannut. Sama pätee metafyyssisen halun kohteisiin. (Girard 1976: 83.) Välittämisen luonne ja seuraukset puolestaan määrittyvät sen perusteella, onko kyse ulkoisesta vai sisäisestä välittämisestä. Ensin mainituksa mallin eli välittäjän sekä välittäjään nähden samaa haluavan subjektin välinen henkinen ja sosiaalinen etäisyys on suuri eivätkä malli ja jäljittelijä näin ollen ole kontaktissa toistensa kanssa ja tämän seurauksena muodostu toistensa kilpailijoiksi. Sisäisessä välittämisessä tilanne on päinvastainen: etäisyys on riittävän pieni mahdollistaakseen kontaktin, kilpailun ja lopulta myös konfliktin. (Girard 1976: 9–10.)

Plathin elämäntarinan loppupuolella, sellaisena kuin se on representoitu esimerkiksi joissain Plath-biografioissa⁶ ja sittemmin erityisesti Wevillistä kirjoitetussa elämäkerrassa, näyttää mimeettisellä halulla olleen erityisen keskeinen rooli. Esimerkiksi Edward Butscher, teoksessaan *Method and Madness* (2003), esittää Assia Wevillin samastuneen vahvasti Plathiin. Wevillin elämän loppupuolella identifikaatio oli Butscherin mukaan niin vahva, että Wevill ”miltei kuvitteli olevansa Plathin myöhäisvaiheen reinkarnaatio”. Toisaalta kirjoittaja myös pitää ystävän kuvausta Wevillistä niin sopivana myös kuvaukseksi Plathista, että ”samankaltaisuus on miltei mystinen”. (Butscher 2003: 314–315.)

Paul Alexander puolestaan kirjoittaa teoksessaan *Rough Magic* (2003) Wevillin tavoitelleen paitsi Hughesia myös kirjailijuutta. Näin ollen tavoittelun kohteena oli itse asiassa Plathin asemaan pääseminen. Wevill kenties onnistuikin ”korvaamaan Plathin tämä aviomiehen elämässä, mutta tämän korvaaminen ammatillisesti oli toinen juttu”. Lopulta Plathin ”varjossa elämiseen liittyvä taakka kävi liian raskaaksi emotionaalisesti epävakaille Assialle”. Alexanderin mukaan Wevillin kuolemasta liikkui pitkään huhuja kirjallisuuspiireissä. Wevillin kerrottiin muun muassa suorittaneen viimeisen ”epätoivoisen tekonsa Sylvia Plathin julkaisemattomia käsikirjoituksia sisältäneen matka-arkun päällä tai sen vieressä”. (Alexander 2003: 345–346.)

Tällaiset representaatiot ovat yhteneväisiä Girardin haluteorian kanssa: tavoitellun asian tai objektin arvo ei perustu sen ominaisuuksiin, vaan siihen, että välittäjäkin haluaa kyseistä asiaa tai objektia. Girardilaisittain tulkittuna Plath oli Wevillille siis välittäjä, jonka halun perusteella myös Wevillin halu suuntautui. Voidaan puhua sisäisestä välittämisestä, sillä naisten välinen älyllinen ja henkinen kuten myös fyysinen etäisyys oli pieni ja tavoiteltu kohde hyvinkin konkreettinen: Plathin puoliso Ted Hughes. Yehuda Korenin ja Eilat Negevin (2007: 86) mukaan Wevillin kerrotaan julistaneen jo ennen romanssin alkua aikovansa vietellä Hughesin. Hughes oli siis kolmion kärki eli kummankin naisen halun kohde, mutta Plathin voi nähdä toimineen Wevillin mallihaluna kolmiodraamaa laajemmas-

⁶ Plathista on kirjoitettu lukuisia elämäkertoja. Edward Butscherin alun perin vuonna 1976 ilmestynyt *Method and Madness* (2003) oli järjestyksessä ensimmäinen. Siinä Assia Wevillistä käytetään peitenimeä Olga. Myöhemmin ilmestyneistä mainittakoon Paul Alexanderin *Rough Magic* (2003), jonka keskeisenä lähteenä toimi Plathin äiti Aurelia Plath, ja Anne Stevensonin *Bitter Fame* (1998), jossa puolestaan Plathiin kielteisesti suhtautunut Ted Hughesin sisar Olwyn Hughes on miltei toinen tekijä. Janet Malcolm *The Silent Woman* (1995) on teoreettisemmin painottunut keskittyessään Plathin elämän ohella myös elämästä kirjoittamisen problematiikkaan. Myös kaksi Plath-foorumin vakiokeskustelijaa on kirjoittanut Plathista kirjan. Elaine Connellin teosta *Killing the Angel in the House* (1998) voi luonnehtia elämäkerralliseksi tutkimukseksi, kun taas Great Writers -sarjassa ilmestynyt Peter Steinbergin *Sylvia Plath* (2004) on nimenomaan elämäkerta tuotantoon kohdistuvien tulkintojen jäädessä vähäisiksi.

sakin mittakaavassa Wevillin toistaessa Plathin valintoja myös muilla elämän – ja kuoleman – osa-alueilla.

Plath ja Hughes tutustuivat Assia Wevilliin vuonna 1961, kun pariskunta oli muuttamassa Devoniin ja etsi alivuokralaisia Lontoon asunnolleen. Assia Wevill muutti puolisonsa David Wevillin kanssa Lontoon asuntoon saman vuoden elokuussa, ja Wevillit tapasivat Plathia ja Hughesia muutamia kertoja jo tällöin sekä uudelleen seuraavan vuoden toukokuussa, jolloin Plath ja Hughes kutsuivat alivuokralaisensa luokseen Devoniin. Saman vuoden kesään mennessä Hughesin ja Assia Wevillin välinen romanssi oli alkanut. (Gill 2008: 11; Koren & Negev 2007: 81–82, 86–87.)

Assia Wevill -elämäkerran perustella Plathin ja Wevillin välille näyttää rakentuneen jonkinlainen peilaussuhde, jota Plathin itsemurha lopulta entisestään vahvisti. Mimeettisen halun side ei ollut vain yksisuuntainen, vaan Wevillin mallihaluna toimineen Plathinkin voi nähdä ihailleen kilpailijaansa. Kirjoittajat tuovat esiin Erica Wagnerin tulkinnan Hughesin runosta ”Dreamers”: Wevill on ikään kuin hahmo Plathin ”alitajunnasta, hänen tuotantonsa synkkä lähde”, jotain, mitä ”Plath tunsis sisällään tai mitä hän tahtoi”. (Wagner 2002: 231; ks. myös Koren & Negev 2007: 91–92). Koren ja Negev jatkavat yhtymäkohtien kehittelyä esittämällä, että Wevillissä ruumiillistui Plathin college-aikainen ihanne: eurooppalainen sivistys, juutalaisen taustan levottomuus, johon sekä Plath että Hughes samastuivat, ja vielä saksalaisuus, jossa oli kaikuja Plathin saksalaissyntyisestä isästä ja itävaltalais-amerikkalaisesta äidistä. (Koren & Negev 2007: 91–92.)

Naisten välisessä kilpailuasetelmassa vahvemmin ihailun kohteena ja mallihaluna toimi kuitenkin Plath. Wagner (2002: 231) kirjoittaa Hughesin ajatelleen, että naiset ikään kuin vetivät toinen toistaan puoleensa, erityisesti Plath Wevilliä, mihin Hughesin runon ”The Other” säkeet viittaavat: ”Hänellä oli liikaa ja siksi hymyssä suin sinä otit vähäsen. / Kaikkea mitä hänellä oli, oli pian sinullakin / ei yhtikäs mitään, niinpä vielä vähän veit. / Ensimmäin vain pikkuisen.”⁷

Ihailun ja jäljittelyn elementtejä esiintyy myös Korenin ja Negevin kirjoittamassa elämäkerrassa. Wevill luonnehti päiväkirjassaan Plathin Court Greenin työhuonetta sanalla ”pyhä” ja kutsui kirjailijan makuuhuonetta ”Jumalan makuuhuoneeksi”. Korenin ja Negevin mukaan tässä oli mukana ironiaa. Samaan aikaan Wevill kuitenkin arvosti vilpittömästi Plathia kirjailijana, mikä käy ilmi muun

⁷ ”She had too much so with a smile you took some. / Of everything she had you had / Absolutely nothing, so you took some. / At first, just a little.” (Hughes 2003: 790, käännös ER.)

muassa naisen päiväkirjamerkinnästä, jossa hän kirjoittaa Plathilla olleen ”lahjoja miljoonakertaisesti, tahtoa tuhat- ja intohimoa satakertaisesti” Wevilliin itseensä verrattuna. Wevill myös kuvaa tajunneensa kauhuissaan, että Plathin ”kirous” lankesi nyt hänen ylleen, ja pohtii päiväkirjassaan, riittäisikö Hughesille. (Ks. Koren & Negev 2007: 126, 131.) Tästä huolimatta tai kenties myös näistä syistä Wevill päätti, ettei jäisi vain kirjailijan vaimoksi vaan ryhtyisi kirjailijaksi itsekkin (Koren & Negev 2007: 133). Wevill käänsi menestyksekkäästi israelilaisen kirjailijan Yehuda Amichain runoja, mutta haave omasta tuotannosta ei toteutunut.

Plathin kuoltua Wevill ikään kuin alkoi elää Plathin elämää: hänestä tuli Hughesin kumppani ja kirjailijan kuoleman jälkeen myös eräänlainen sijaisäiti Plathin ja Hughesin lapsille sekä osa sosiaalista verkostoa, johon Plath oli kuulunut. Edesmenneen kirjailijan paikalle tämän ihmissuhteisiin asettumisen lisäksi myös Wevillin fyysinen elinympäristö alkoi muotoutua samaksi kuin Plathilla. Koska Fritzroy Roadin asunnosta, jossa Plath oli riistänyt henkensä, oli maksettu ennakkoon vuokra vuodeksi eteenpäin, Hughes päätti asettua siihen lastensa kanssa, ja Wevill vieraili aina töiden jälkeen heidän luonaan (Koren & Negev 2007: 116). Wevill oli raskaana Hughesille, mutta abortoi sikiön parin yhteisestä päätöksestä maaliskuussa 1963, minkä jälkeen Wevill makasi toipilaana Plathin sängyssä (Koren & Negev 2007: 119–120). Fritzroy Roadin asunnossa oleskellessaan hänelle avautui väylä Plathin sosiaalisen elämän ja puitteiden ohella kirjailijan mielenliikkeisiin: Wevill luki Plathin viimeisen, sittemmin kadonneen päiväkirjan ja joutui näin kasvokkain vihamielisyyden kanssa, jota Plath häntä kohtaan oli tuntenut, sekä sai selville yksityiskohtia Plathin ja Hughesin avioliitosta. Wevill luki myös Plathin postuumisti ilmestyneen menestyskokoelman *Ariel* käsikirjoituksen ja oli siitä vaikuttunut. Koren ja Negev kirjoittavat hänen jopa pitäneen itseään kokoelman traagisena muusana. (Koren & Negev 2007: 116–117.) Merkityksellistämällä itsensä tällä tavalla *Arielin* luomistyön kannalta olennaiseksi moottoriksi Wevillin voi tulkita pitäneen Plathin kirjallista saavutusta osittain omana ansionaan.

Wevillit yrittivät elvyttää avioliittonsa mutta tuloksetta. Pari päätyi puolen vuoden asumuseroon, jonka ajaksi Assia Wevill palasi Hughesin ja lasten luokse Fritzroy Roadille. Päiväkirjamerkinnöistä käy ilmi, että kuolemasta huolimatta – ja kenties myös sen vuoksi – Wevill tunsu kilpailijansa läsnäolon voimakkaana ja kauhistui omia valintojaan. Hän suree ”kolmannen ja ihanimman avioliittonsa” päättymistä ja ihmettelee, mikä kummallinen pakkomielle sai hänet tuomitsemaan Davidin, tosirakkautensa, yksinäisyyteen ja itsensä painajaiseen, jossa Plath, hänen edeltäjänsä, ”lepää öisin meidän päittemme välissä”. (Koren & Negev 2007: 122.) Hughes ja Wevill olivat päättäneet muuttaa Yorkshireen, mutta osittain taloudellisista syistä Hughes alkoi viime hetkellä epäröidä ja palasikin ilman Wevilliä Court Greeniin naisen jäädessä yksin Fritzroy Roadin asuntoon keskelle Plathin

tavaroita. Loppuvuodesta 1964 Assia Wevill alkoi jälleen odottaa lasta. Tällä kertaa raskautta ei keskeytetty, ja yhteisen lapsen myötä Hughesin ja Assia Wevillin yhteinen elämä alkoi toteutua ja Wevillien lopullisesti kariutua.

Vuoden 1966 lopussa Wevill eli jälleen Plathina Plathin paikalla uudisperheen asetuttua Devoniiin: hän nukkui Plathin sängyssä, käytti tämän astioita ja liina-vaatteita, huolehti tämän lapsista ja seurusteli tämän appivanhempien kanssa sekä luki Plathin päiväkirjaa. Samaan aikaan Plath kuuluisana kirjailijana syntyi: *Ariel* ilmestyi Yhdysvalloissa ja Plathista tuli opiskelijoiden keskuudessa ikoni. Myös muisto Plathista eli voimakkaana ja Hughesin vanhemmat vaalivat sitä viemällä säännöllisin väliajoin kukkia edesmenneen miniänsä haudalle. (Koren & Negev 2007: 161.)

Vaikka Wevill näennäisesti voitti mimeettisen kilpailun saadessaan Hughesin ja Plathin kuoltua, myös kilpailijansa kodin ja perheen, hän ei kuitenkaan saavuttanut Plathin asemaa ja arvostusta. Hughesin perhe ei hyväksynyt Wevilliä ja hänen toiveistaan huolimatta avioliitto Hughesin kanssa ei toteutunut. Miehen elämässä oli myös toisia naisia, mutta ennen kaikkea yhteisen elämän esteenä vaikuttaa olleen Plath. Alle viikko ennen kuolemaansa vuoden 1969 maaliskuussa käytyään Hughesin kanssa kiivaan keskustelun Wevill kirjoitti päiväkirjaansa, että ”syynä onkin Sylvia” ja se on kuin ”tuomio”. Korenin ja Negevin mukaan ”arpa oli heitetty ja päätös oli hirvittävä”. Wevill kirjoitti päiväkirjaansa: ”Se kuuluu kuole – kuole pian. Mutta päästä päiviltä itsesi ja pikkuitsesi kunnolla.” (Koren & Negev 2007: 200, käännös ER.)

Kilpailuasetelma ei siis hävinnyt mallihalun kuoleman myötä, vaan kuoltuaan Plath paradoksaalisesti voitti mimeettisen kilpailun: Hänestä tuli nainen, jonka muistoa Hughes vaali elämänsä loppuun asti, mistä Hughesin viimeisenä elinvuotenaan julkaisema hänen ja Plathin rakkaussuhdetta käsittelevä omaelämäkerrallinen runokokoelma *Birthday Letters* (1998) on yksi osoitus. Postuumisti Plath myös sai aseman kulttuurisena ikonina, kun taas Assia Wevillille jäi monella tapaa toisen naisen rooli. Plath-foorumien kirjoituksissa Wevill representoituu sellaisena rakastajattaren roolinsa vuoksi, mutta lapsenmurhan tehneenä hänet nähdään usein myös äärimmäisenä Toisena. Lisa Flowers⁸ (4.10.2004) jopa selittää lap-

⁸ Toisin kuin edeltävissä foorumia koskevissa artikkeleissani (esim. Haverinen 2008) viittaan kirjoittajiin koko nimellä. Tämä siksi, etten tässä analysoi esimerkiksi foorumin valtasuhteita, vaan tuon esiin kirjoittajien tulkintoja kirjailijasta ja tämän tuotannosta. Kunnia ja myös vastuu näiden julkisella foorumilla esitettyjen kannanottojen sisällöistä kuuluu nähdäkseni niiden esittäjille, minkä vuoksi viittauskäytäntö on sama kuin Plath-kirjallisuuden tekijöiden kohdalla.

senmurhankin naisten välisestä kilpailuasetelmasta johtuvana esittäessään, että Plathille tappion kärsinyt Assia omaksui lopulta roolin ”Plathin Euripideen Medeiana”, eli naisena, joka (koston miehelleen) riisti jälkikasvultaan hengen. Toisaalta ”Edgen” Medeian kaltaisen naisen on katsottu edustavan myös Plathia ja tämän tosielämän suunnitelmia. Therresa Kennedyn (8.7.2005) foorumille laatimassa tulkinnassa runon kuolleen naisen sijasta naista ja tämän kuolleita lapsia armottomasti katsova kuu puolestaan tulkitaan Assiaksi, joka ”petollisena naisena ja varattuina miehiä ennenkin saalistaneena” oli runon kuun tapaan ”tottunut tällaiseen”.

Myös Plath-tutkimuksessa ”Edgestä” on esitetty mitä erilaisimpia näkemyksiä. Assia Wevill ei näissä tulkinnoissa juurikaan esiinny, mutta kysymystä taiteen ja elämän välisestä suhteesta sekä Plathin runouden potentiaalisesta vaarallisuudesta pohditaan niissäkin.

Viiltävä ”Terä”: runo fantasiana tai suunnitelmana?

Varhaisen Plath-tutkijan Judith Krollin mukaan Plathin tuotannossa keskeisen aseman saaneessa kuussa kiteytyy Plathin koko visio. Kuu on tämän vision tärkein symboli, Plathin vertauskuvallinen muusa. Suoria viittauksia kuuhun löytyy Plathin runoudesta yli sata, mutta symbolisen aseman kuu saa vasta myöhäisrunoissa. (Kroll 2007: 22.)

Merkittävä käänne Plathin kirjailijanlaadun kannalta ajoittuu 1950-luvun loppuun, jolloin Plath alkoi siirtyä apollonisesta runoudesta dionyysiseen. Krollin mukaan kirjailijan maneerisen, harkitun ja usein mahtipontisen tyylin alkoi tällöin haastaa Robert Gravesin teoksessaan *The White Goddess. A Historical Grammar of Poetic Myth* (1966) esittämä ihanne, jonka mukaan runouden tulisi syntyä eräänlaisessa transsissa. Plath alkoikin ”muusarunoilijan” ominaisuuksia tavoitellen nojautua rationaalisen auringon sijasta vaistonvaraiseen kuuhun. (Kroll 2007: xix–xx.) Gravesin teoriaan Plathin tutustutti Hughes. Kroll (2007: 42) jopa esittää, että Hughesilla ja tämän ystävällä oli ”valkoisen jumalattaren kultti”, johon myöhemmin myös Plath kuului.

The White Goddess on luettavissa eräänlaisena vahvasti asenteellisena ja arvottava runousoppina. Graves (1966: 448) kirjoittaa runouden syntyneen matriarkaalisella aikakaudella ja saavan voimansa (miehistä jumaluutta ja rationaalisuutta edustavan) auringon sijasta kuusta (joka puolestaan edustaa valkoista jumalattarta ja vaistonvaraisuutta). Hän jatkaa:

Yksikään runoilija ei voi ymmärtää runouden luonnetta, ellei ole nähnyt näkyä alastomasta kuninkaasta, joka ristiinnaulitaan katkaistuun tammenoksaan, ja seurannut kitkerästä savusta punasilmäisiä tanssijoita polkemassa jalalla tahtia, vartalot oudosti eteenpäin taipuneina ja monotonisesti messujen: 'Tapa! tapa! tapa!' ja 'Verta! verta! verta!' (Graves 1966: 448.)⁹

Niin Plathin myöhäistuotannossa kuin muuttuneissa työskentelymenetelmissäkin on nähtävissä runsaasti Gravesin teorian vaikutusta: Plathin kerrotaan kirjoittaneen varhaistuotantonsa runot synonyymisanakirjaa apunaan käyttäen ja hitaasti, kun taas *Arielin* runot syntyivät nopeasti, ja kirjailija yhdessä puolisonsa kanssa kokeili myös mielenhallintaa, hypnoosia ja tajunnanvirtatekniikkaa menetelminä luovien voimien vapauttamisessa (mm. Alexander 2003: 238; ks. myös Kroll 2007: 229–230). Runoilija ja kriitikko Al Alvarez (2002: 30), joka tunsi Plathin ja Hughesin myös henkilökohtaisesti, kirjoittaa Plathin saaneen luomisvimmansa kuulostamaan siltä kuin olisi ollut jollain tapaa riivattu.

Gravesin vaikutus näkyy metodien ohella vahvasti myös lopputuloksissa, *Arielin* runoissa ja niin ikään postuumisti, kokoelmassa *Winter Trees* (1971), julkaistussa pitkässä runomuotoisessa tekstissä ”Three Women: A Poem for Three Voices”. Niiden kuvastossa ja tematiikassa on läsnä Gravesin teorian kolminainen jumalatar (Triple Goddess), ”primitiivisen naisen personifikaatio – nainen luojana ja tuhoajana”, jota symboloi kuun kolme vaihetta uudesta kuusta täysikuun kautta alakuun vaiheeseen sekä värit valkoinen, punainen ja musta. (Ks. Graves 1966: 386; Plathin värisymboliikan yhteydestä Gravesin teoriaan ks. Kroll 2007: 4, 60–62.)

Erityisesti kirjailijan viimeisiin kuuluva runo ”Edge” heijastelee vahvasti Gravesin teoriaa. Kuu tuijottaa siinä välinpitämättömänä kuollutta naista ja tämän kuolleita lapsia ”luisesta hupustaan”:

⁹ Gravesin käsittelemissä myyteissä ja rituaaleissa tammi yhdistyy lukuisiin jumaliin, mm. Zeukseen, Thoriin ja kaikkiin ukkosen jumaliin (Thunder-gods) (Graves 1966: 176). Gravesin mukaan kuujumalatar Artemista edustavan papittaren itselleen valitsema puoliso, joka uhrattiin hallituskautensa päätteeksi, oli ”tammikuningas” (Oak-king), tai Zeus. Ajan saatossa alun perin vuoden mittainen kausi piteni ja siihen mennessä, kun akhaialaiset olivat perustaneet olympolaisen uskonnon Thessaliaan, kausi oli jo kahdeksan tai seitsemän vuotta ja ennen kauden päättymistä uhrattiin lapsi jokaisen talvipäivänseisauksen aikaan. (Graves 1966: 128.)

Krollin (2007: 63) mukaan runon nainen on ”kuumuusan” kaltainen, kun taas kuun ja naisen välinen suhde vastaa Gravesin kuvausta valkoisen jumalattaren ja tämän tytärten välisistä suhteista: tyttäret ovat versioita jumalattaresta itsestään kuunkierron eri aspekteissa.¹¹ Runon nainen, kuten myös naisen kanssa rinnasteinen kuu, on tulkittavissa valkoiseksi jumalattareksi sen tuhoavassa olomuodossa. Lapsiin viitataan valkoisina käärmeinä, millä seikalla on niin ikään keskeinen asema Gravesin kuvaamassa myytissä: jumalattaren rinnalla ei alun perin ollut jumalia, mutta jumalattarella oli rakastaja, joka oli vaihtoehtoisesti ”siunauksellinen viisauden käärme” tai ”siunauksellinen elämän tähti, hänen poikansa”, ja näistä kumpikin sai surmansa, käärme pojan toimesta pojan kohtaloksi puolestaan koituessa jumalattaren rakkaus. Isällä ei myytissä tällöin vielä ollut sijaa; käärme ei ollut pojan isä sen enempää kuin poika käärmeen, vaan Gravesin mukaan käärme ja poika olivat kaksosia. (Graves 1966: 387–388.)

Niin Plath-kirjallisuudessa kuin *Sylvia Plath Forumillakin* ”Edgeen” kohdistuvien tulkintojen luonnetta määrittää ja vahvimmin eroja tuottaa se, miten tulkitsija hahmottaa (Plathin) runouden ja elämän välisen suhteen. Ratkaisevaa on lisäksi, mihin kirjallisuudentutkimuksen traditioon tulkitsija asemoituu. Krollin luenta lähenee uskriittistä otetta, sillä tutkija välttää luomasta yhteyksiä runouden ja kirjailijan elämän välille. Tekstin yhteyksiä muihin teksteihin ja myytteihin Kroll sen sijaan tarkastelee ja niiden relevanssin osoittamisessa Plathin kirjasto saa tärkeän aseman. Silloinkin lähtökohta on kuitenkin vahvasti runossa ja tulkintasuunta aina runosta Plathin kirjastoon eikä päinvastoin.

Uskriittiseen nähden päinvastainen biografinen tulkintakehys, esimerkiksi psykoanalyttiseen otteeseen yhdistyneenä, on niin ikään vahvasti läsnä Plath-tutkimuksessa. Tällaisessa kehyksessä runoa luetaan Plathin elämän heijastumana ja tulkinta kohdistuu runon ohella myös sen kirjoittajaan. Esimerkiksi Krollin tutkimuksen kanssa samoihin aikoihin ilmestyneessä David Holbrookin teoksessa *Sylvia Plath. Poetry and Existence* (1991) ote on psykoanalyttisen ohella biografinen tai jopa biografistinen. Myös patologisoiva¹² puheentapa on siinä keskeinen: kirjoittajan mukaan ”Edge”, runojen ”Daddy” ja ”Lady Lazarus” ohella, edustaa psykoottista runoutta. Tällainen runous myös houkuttelee lukijaa moraalisesti kyseenalaisiin ratkaisuihin edustaessaan filosofiaa, jonka lähtökohtana olemassa-

¹¹ Krollin lainaama ote Gravesin teoriasta kuuluu kuvaukseen puhtaan patriarkaalista vaihetta edeltäneestä muutoksesta mytologisessa järjestyksessä. Tässä vaiheessa jumalattaren rinnalle nousi tämän poika, joka nai äitinsä ja sai tämän kanssa lapsia, poikia ja tyttäriä, joista jälkimmäiset olivat versioita jumalattaresta kuunkierron eri aspekteissa. (Graves 1966: 389.)

¹² Patologisoivasta merkityksen muodostamisen tavasta lisää tulevassa väitöskirjassani.

olon kysymyksiin vastaamisessa on rakkauden sijasta viha. (Holbrook 1991: 2.)¹³ Kirjailijan elämäntarina näyttäytyy paitsi tuotannon tulkitsemisen myös arvottamisen lähtökohtana:

Suunnattomista luovista ponnisteluistaan huolimatta Sylvia Plath ei pystynyt pelastamaan itseään. Mitä sitten on todettava hänen taiteensa vaikutuksesta meihin? Ja erityisesti nuorisoon? Voimmeko etäännyttää itsemurhan ja lapsenmurhan viettelevästä ihannoinnista Edgessä [...], jonka [Plath] kirjoitti vain kaksi viikkoa ennen kuin hän itse ryhtyi ensin mainittuun tekoon? (Holbrook 1991: 2–3, käännös ER.)

Holbrookin tapa lähestyä kaunokirjallisuutta on yhteiskunnallinen siinä mielessä, että se korostaa tekstin ja sen ulkopuolisen todellisuuden vaikutussuhdetta. Tässä luennassa kaunokirjallisen teoksen arvon ratkaisevat esteettisten tekijöiden sijasta eettiset kysymykset. Teoksen arvo tuntuu määrittyvän vahvasti myös sen pohjalta, millaisen elämän tekijä eli: koska Plath teki itsemurhan, tutkija vetää sen johtopäätöksen, ettei kirjailijan tuotanto voi olla hyväksi muillekaan. Taide on näin ollen eräällä tavalla kuin syy ja elämä, jonka tekijä elää, seurausta hänen taiteensa luonteesta. Samalla retoriikan sisälleen kätkemä päättelystrategia vihjaa, että Plathin itsemurha on myös varoitus siitä, mitä kirjailijan tuotanto voi saada aikaan lukijassa, sillä voimistihan se myös tekijän ”harhoja”. Esimerkiksi ”Edgen” Holbrook (1991: 271) määrittelee harhaan perustuvaksi.

Mahdollisuutta muunlaisiin tulkintoihin Plathin runoista tai laajemmin kirjallisuuden merkityksestä ja asemasta Holbrook ei tunnu ottavan huomioon. Hän päinvastoin ihmettelee, miten eräskin Plathia lukeva pienten lasten äiti ei millään ymmärtänyt, että ihaillessaan ”Edgeä” hän samalla ”antoi hyväksyntänsä” runon logiikalle, jonka mukaan siinä on jotain täydellistä, että tekee itsemurhan ja vie kuolemaan myös synnyttämänsä lapset. Edelleen Holbrook hämmästelee, miten tämä äiti ei käsittänyt, ettei kyseisestä runosta voi nauttia ilman, että samalla poh-tisi huolestuneena, mihin ihailu saattaa lukijan johtaa. (Holbrook 1991: 271.) Ilmaukset, joita Holbrook käyttää viitatessaan itsemurhaan ja lapsentappoon, ovat suoria lainauksia ”Edgestä” ikään kuin runo olisi pamfletti tai mielipidekirjoitus ja näin ollen genren perusteella asettuisi luontevasti luettavaksi kirjaimellisena kannanottona. Holbrookin luennassa runon puhuja myös tulkitaan usein suoraan Plathiksi ja runoille annetaan asema dokumentteina, jopa todisteina, kirjailijan henkilöhistoriasta ja todellisista tunteista (ks. esim. Holbrook 1991: 26).

¹³ Jaqueline Rose (1991: 14–15) sijoittaa psykoottisuuden Plathin tuotannon sijasta toisaalle: hän esittää, Holbrookin tutkimukseen ja Anne Stevensonin Plath-elämäkertaan viitaten, että Plath on synnyttänyt eräänlaisen psykoottisen tutkimuksen muodon.

Vaikka Alvarez ei arvota *Arielin* runoja eettisin perustein vaan esteettisin ja toisin kuin Holbrook pitää niitä suuressa arvossa, Alvarezin ja Holbrookin näkökulmat ovat toisaalta myös lähellä toisiaan; esittäähän Alvarezkin Plathin kuvaavan ”Edgessä” tekoa, johon oli aikeissa ryhtyä. Lisäksi Alvarez (1971: 64) määrittelee ”Lady Lazaruksessa” mainittujen kuolemien vastaavan runon kirjoittajan omia kriisejä, missä luennassa runossa mainittu kolmas kuolema saa Alvarezilla merkityksen mahdollisesti ”ennakkoavistuksena tulevasta” eli Plathin lopulta toteutuneesta itsemurhasta. Alvarez (1971: 67) toteaaakin Plathin kuoleman jälkeen muistolähetystä varten kirjoittamassaan tekstissä, että Plathin myöhäiset runot tuntuvat kummallisella tavalla kuin postuumisti kirjoitetuilta. Runon nainen on siis Alvarezillekin yhtä kuin Plath ja tulkinta näin ollen pitkälti biografistinen. Myös tässä luennassa Plathin runous näyttääytyy potentiaalisesti vaarallisena, mutta lähinnä tekijän itsensä kannalta: kuolema ei Alvarezin mukaan ole ”ekstremistisen taiteen” väistämätön lopputulos eikä se tee teoksesta validia, mutta yhtä kaikki kuolema on riski, jonka taiteilija ottaa antautuessaan itsetuhon tutkimiseen.¹⁴ Tämä siksi, että Alvarezin (1971: 67–68) mukaan fantasian auki kirjoittaminen ei välttämättä vapauta siitä, kuten freudilaisittain voisi ajatella, vaan kirjoittaja saattaa päinvastoin elää kirjoittamansa todeksi, jolloin ollaan ”murhaavan taiteen” äärellä.

Vastaavia tulkintoja, joissa Plathin tekstit nähdään itseään toteuttavina tai tulevaisuutta ennustavina, löytyy enemmänkin: myös Stephen Spender (1971: 202) määrittelee Plathin runot ”profeetallisiksi” ja niiden kirjoittajan ”omaa hysteriaansa viljelleeksi papittareksi”. Ted Hughesin näkökulmat Plathin runouteen ovat vaihdelleet eri yhteyksissä. Toisaalta Hughesin voi nähdä tunnustuksellisen reitin asettajana hänen kommentoidessaan Plathin runoja biografistisessa hengessä toteamalla esimerkiksi, että ”Plathin runous on suoraa, pelkistettyä puhetta” (Hughes 1971: 195). Hughes (1971: 194, kursivointi ER) myös esittää, että todellinen runo on aina ”elämäämme hallitsevien voimien, meissä olevan kärsimyksen ja päätök-

¹⁴ Marja-Leena Mikkola (1987: 5, 11) pitää kuolemaa Plathin koko runouden keskeisenä teemana, mutta toisaalta esittää, Plathin aikaisempaa vastaanottoa ironisoiden, että Plathin itsemurha ’tuskin oli seurausta johdonmukaisesta ’runoilijan tähden’ seuraamisesta tai ’riskialttiin materiaalin käsittelemisestä’, kuten romanttisesti on selitetty.’ Plathia suomen kielelle niin ikään kääntänyt Simonsuuri (1983, 12–13) puolestaan toteaa oman käännöksensä esipuheessa, että ”kuolema, niin kuin romantiikan runoilijoille, [oli Plathille] luova voima, jonka kanssa tehty sopimus ei ollut pitkäaikainen” ja että vaikkakaan ajatusta runon ja kuoleman liitosta ei kenties voi yleistää, Plathin taitelijakuvassa se on ”ilmeinen tosiasia”. Kumpikaan kääntäjä ei kuitenkaan ole tulkinnut Plathia tunnustuksellisena, sillä Plathin runot ”eivät koskaan pysähdy yksityisen kokemuksen kertomiseen” (Simonsuuri 1981: 11); sen sijaan, että paljastaisi kokemuksensa lukijoille, Plath ’käyttää kokemusaineistoaan vain lähtökohtana kuvalliselle ja teemalliselle kehittelylle, ja hänen ’paljastuksensa’ tapahtuvat legendan, fantasian ja myytin alueella’ (Mikkola 1987: 9).

sen kannanotto”. Toisaalta taas Hughes on kiistänyt Plathin muistuttavan muita niin sanottuja tunnustuksellisia runoilijoita, kuten Robert Lowellia ja Anne Sextonia, sillä Plathilla autobiografiset yksityiskohdat ovat eräänlaisia ”naamioita, jotka lähes yliluonnollisilla kyvyillä varustetut näytelmän henkilöt sitten nostavat syrjään” (ks. Kroll 2007: 2).

Biografismissa tekstin ja elämän välille oletettu suora heijastussuhde näyttäytyy jälkistrukturalistisen tulkintatradition näkökulmasta monella tapaa problemaattisena. Myöskään vaikutuksen suuntaa kirjoittamisen ja elämän välillä ei siinä mielletä yksiselitteiseksi. Jaqueline Rose (1992: 4) toteaa, että kirjoittaminen voi olla luonteen paljastamista, tai jopa yksi hulluuden muoto, mutta kirjoittajalle itselleen se voi yhtä lailla olla keino pysyä järjissään. Keskeisin ero esimerkiksi Rosen ja Holbrookin tutkimusten kuten myös niiden edustamien tulkintatraditioiden välillä on kuitenkin ennen kaikkea suhde totuuteen ja objektiivisuuden mahdollisuuteen. Toisin kuin Holbrook, Rose ei yritä kaivaa teksteistä esiin totuutta kirjailijan tajunnasta ja todellisista ajatuksista, sillä tekstin ei katsota heijastelevan todellisuutta, vaan rakentavan oman todellisuutensa. Singulaarisen totuuden tekee jälkistrukturalismin piirissä mahdottomaksi myös se, että tulkinnan katsotaan olevan subjektiivinen tapahtuma, jolloin objektiivinen todellisuus jää väistämättä tulkinnan ulottumattomiin.

Silloinkin, kun Plath määritellään tunnustukselliseksi kirjailijaksi, mahdollisia tulkintakehyksiä on useita. Tunnustuksellisuutta voi lähestyä mimesiksen käsitteen ohella esimerkiksi performatiivisuuden¹⁵ kautta. Performatiivisuutta painottavassa näkökulmassa kirjoittaminen näyttäytyy elämää ja subjektiutta tuottavana aktina eikä elettyä elämää jäljittelevänä tallenteena, kuten mimesis-luennassa on tyypillistä. (Esim. Gill 2009: 4.)

Vaikka performatiivisuuden teoria lukeutuu jälkistrukturalistisen ajattelun piiriin, lukemalla Plathia sen läpi saattaa päätyä lähelle Alvarezin tai jopa Holbrookin näkökulmia, kuten käy Plathin runoja Judith Butlerin¹⁶ hengessä tarkastelevan Susan R. Van Dynen (1993) tapauksessa. Tämä siitäkkin huolimatta, että kirjoittaja pyrkii ottamaan itsemurhaa painottaviin tulkintoihin etäisyyttä esittämällä, ettei patologisoiva selitysmalli Plathin itsetuhoisista impulsseista tämän runouden

¹⁵ Performatiivisuuden näkökulmat palautuvat puheaktiteorioihin, joiden kehittäjiin kuuluvat muun muassa John Searle ja J. L. Austin. Performatiivin eräs keskeinen tunnusmerkki on se, että ilmaus on samalla teko ja tekijä sama kuin puhuja. Vaikka Austin käsittelee ”puhetta”, performatiivi voi olla myös kirjoitetussa muodossa ilmaistu; kirjoitettu teksti on liitettävissä tekijään allekirjoituksen kautta. (Austin 1962: 60–61).

¹⁶ Katso esimerkiksi ”Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory” (Butler 1988).

määrittäjinä tai itsemurhasta sen sivutuotteena kuvaa riittävästi niitä tapoja, joilla runot muokkasivat kirjailijan elämää (Van Dyne 1993: 1). Sanavalinta ”riittävästi” kuitenkin kieli, että vaikka Plath ei kirjoittanut pelkästään kuolemasta ja näin ollen rakensi subjektiuttaan kirjoittamisen keinoin myös muilla tavoin, Van Dyne ei voi valitsemassaan tulkintakehyksessä kieltää, etteikö myös itsemurhasta kirjoittaminen olisi toiminut performatiivisesti. Eräänlaisena puheaktina sekin siis osaltaan rakensi tekijän subjektiutta – tässä tapauksessa itsetuhoisena naisena.

Käsitellessään vuoden 1965 *Arielin* painoksessa viimeiseksi asemoitua runoa ”Words”, jossa sanat pakenevat tekijän hallinnan ulkopuolelle, Van Dyne (1993: 176) toteaa, ettei runossa tekijä hallitsekaan teosta, vaan ”itse asiassa teos hallitsee tekijäänsä”. Kirjoittajan mukaan ”Edge” puolestaan kertoo siitä, miten sekä äidin että runoilijan subjektiviteetit tulevat samaan aikaan ja väistämättä sekä luomustensa rikkomiksi että niiden määrittämiksi (Van Dyne 1993: 178). Hän myös tulkitsee runon naisen asennon ”kreikkalaisen välttämättömyyden illuusion” kumpuavan siitä, että nainen herättää henkiin Medeian ja Kleopatran kaltaisten naisten tarinat. Van Dynen mukaan kuolleet sankarittaret naisten teksteissä ovat tulkittavissa ”itsesyytöksen merkkeinä”, ”perääntymisenä siitä kulttuurisesta rikkomuksesta, johon kirjoittaja on syyllistynyt narratiivinsa kuvitellessaan”. Näin ollen kuolettavat virtaukset kulkevat runossa kahteen suuntaan: äiti tappaa lapset täydellistääkseen minuuden, jonka kannalta lapset ovat kuolettavia, ja runoilija tappaa äidin siitä hyvästä, että tämä on rohjennut edes ajatella tekoa. Tai sitten, tutkija jatkaa, runossa saattaa motiivin tasolla olla kyse äidillisen yhteyden ja hoiavan kieltämisen sijasta niiden viimeisestä ilmauksesta. Tällaiseen tulkitaan Van Dynen mukaan viittaa ”Edgessä” luonnosvaiheessa vielä mukana ollut säe ”hän vie heidät mukanaan”.¹⁷ (Van Dyne 1993: 172–174.)

Runokuvista tekoihin: itsemurha ja lapsenmurha

Kysymys taiteen ja elämän ja vielä tarkemmin taiteen ja moraalien suhteesta esitetään myös Plath-foorumien kirjoituksissa. Näissä keskusteluissa Girardin haluteoriallakin on relevanssia kirjoittajien pohtiessa Plathin myöhäistuotannon suhdetta Assia Wevillin elämänsä lopussa tekemiin ratkaisuihin. Erityisen osuva myös forumin Assia Wevill -representaatioiden kannalta on Girardin (1976: 83) teesi, jonka mukaan jäljittelijän todellinen halu kohdistuu ennen kaikkea välittäjään itseensä, ei molempien tavoittelemaan objektiin.

¹⁷ “She is taking them with her” (ks. Van Dyne 1993, 173–174).

Foorumilla keskustelijoiden äänekkäin enemmistö pohtii taiteen ja elämän välistä suhdetta pikemminkin freudilaiseen, kirjoittamisen vapauttavaa ulottuvuutta korostavaan kuin patologisoivaan tapaan. Foorumin elinkaaren loppupuolella keskusteluun aktiivisesti osallistunut Lisa Flowers esimerkiksi ehdottaa, että kenties Plathin viimeiset päiväkirjat sisälsivät suunnitelman lasten tappamisesta ja ne tuhottiin juuri tästä syystä. Ehdotuksensa perään kirjoittaja kuitenkin lisää, ettei katso tällaisen ”vapauden ja riskin taiteellisessa ilmaisussa” symboloivan sairasta persoonallisuutta, vaan se ”viittaa mahdollisuuteen parantua”. Kirjoittajan mukaan ”moraalinen henkilö kykenee pitämään erillään todellisuuden ja fantasian ja etsimään terapiaa ja vapautusta jälkimmäisestä”, kun taas ”todelliset psykopaatit ja/tai hirviöt lankeavat Assian kategoriaan eivätkä tunne minkäänlaista vastuuta tuon tai minkään muunkaan eron suhteen”. (Lisa Flowers 29.1.2007, ks. myös Lisa A. Flowers 4.10.2004.)¹⁸

Eettinen pohdinta on erityisen vahvasti esillä kirjoittajien keskustellessa kolmio-draaman osallisista. Plath ratkaisuiheen saa enimmäkseen ymmärrystä ja myötätuntoa osakseen, mutta lapsenmurhasta kirjoittamisen sijasta sen itse asiassa toteuttaneen Assia Wevillin kohdalla on yleensä toisin. Naisten saamia representatioita vertailemalla voi todeta, että Plathille omistetussa muistamisen tilassa Wevill on monella tapaa vieras: moninkertaisesti aviorikokseen osallisena ja lapseltaan hengen riistäneenä hän edustaa normista poikkeavia naiseuden ja äitiyden puolia, kun taas lapsiaan kuolemansa hetkellä tappavalta kaasulta suojellut ja aviorikoksen uhriksi joutunut Plath saa yleensä vastaavasti aseman hyvänä ja kunniallisena.

Mahdollisuus naisten vertailemiseen kieli toisaalta siitä, että heillä täytyy olla myös jotain yhteistä. Foorumin puheenvuoroissa Ted Hughes mainitaan ilmeisenä yhdistävänä tekijänä, muttei ainoana: huomiota kiinnitetään lisäksi siihen, että kumpikin nainen myös tappoi itsensä ja vieläpä samalla tavalla. Kuten jo mainittiin, esimerkiksi Lisa Flowers (29.1.2007) menee yhtymäkohtien etsimisessä vielä pidemmälle pohtimalla, että kenties lapsenmurha oli alun perin myös Plathin suunnitelmassa; samaan tapaan kuin Plath ”tunnetusti loi fiktiota pahimmanlaatuisesta pimeydestä ’Edgessä’”, kirjailija ehkä kirjoitti tästä suunnitelmastaan viimeisissä sittemmin tuhotuissa päiväkirjoissaan.

Niin Plath-kirjallisuudessa kuin myös foorumin keskusteluissa nousee esiin Van Dynen tutkimuksen kohdalla sivuamani Medeian myytti Euripideen (1999) näy-

¹⁸ Kirjoittaja on todennäköisesti molemmissa viesteissä sama, vaikka ”allekirjoituksen” muotoilu hieman vaihtelee.

telmän mukaisena versiona, jossa Medeia tappaa omat lapsensa. Janice Markey (1993: 113) esimerkiksi tulkitsee Plathin runon ”Aftermath” palauttavan Medeian raivon yhteiskuntaan (sosiaalisiin suhteisiin) sen sijaan, että katsoisi syyn siihen piilevän hänen temperamentissaan. Plathin henkilökohtaisesti tuntenut ja kirjailijasta muistelman laatinut Jillian Becker puolestaan esittää ”Edgen” viittaavan siihen, että Plath aikoi tappaa itsensä lisäksi myös lapsensa kostaakseen Medeian tapaan miehelleen. Ratkaisevalla hetkellä Plath kuitenkin päätyi tappamaan vain itsensä, sillä lasten surmaaminen oli lopulta vain ”kreikkalaisen välttämättömyyden illuusio”. Vaikka Plathinkin tarkoituksena oli satuttaa Hughesia epätoivoisella kuolemallaan, hän ei silti hetken koittaessa tehnyt murhaa, kuten Assia, kirjoittaja korostaa. (Becker 2003: 37, 40.)

Plath-foorumilla Medeiaan viitataan Plathin runouden ääntä määriteltäessä, mutta myytti nousee esiin myös Wevilliä koskevassa keskustelussa. Lisa Flowers (4.10.2004) esimerkiksi kirjoittaa toivovansa Korenin ja Negevin Wevill-elämäkerran, joka viestin kirjoittamisen aikaan ei vielä ollut ilmestynyt, valaisevan, miten ”Assia, kenties siksi, ettei pystynyt voittamaan Plathia monellakaan tapaa, tyytyi olemaan Plathin Euripideen Medeia”. Kirjallisuuden merkitys- ja vaikutuspotentiaalia ajatellen viesti sisältää kiinnostavan oletuksen vihjatessaan, että Plathin tekstit olivat Wevillille eräänlainen käsikirjoitus. Performatiivisuuden osalta ajatus vastaa kylmäävällä tavalla Van Dynen (1993) tutkimuksessa esiin tuotua näkökulmaa kulttuurisista käsikirjoituksista, joiden joukosta valitsemansa yksilö sitten performoi todeksi omaa subjektiuttaan niiden kautta rakentaen. Vaikkakaan Flowers ei moralisoi ”Edgeä” tai muitakaan Plathin todellisia tai potentiaalisia kirjoituksia, kommentin sisältämän ajatuksen Wevillistä Plathin tekstien narratiivin todellistajana voi katsoa lähenevän myös Holbrookin näkemystä Plathin vaarallisesta vaikutuksesta: Wevill ei pelkää ihailtua *Arielia*, vaan otti sen oman elämänsä käsikirjoitukseksi. Flowers ei kuitenkaan pidä ongelmallisena kirjailijaa, vaan rujot runokuvat todellisuudeksi muuttanutta lukijaa.

Aina Wevill ei näyttäyty foorumin representaatioissa hirviönä tai edes syyllisenä. Jim Long päinvastoin ihmettelee tarvetta ja perusteita hänen tuomitsemiseensa. Long rinnastaa Wevillin ratkaisuihin viestin kirjoittamisen aikoihin sattuneeseen tapaukseen, jossa eräs äiti hukutti lapsensa kylpyammeeseen, ja huomauttaa, että tuokin nainen todettiin syyttömäksi – mielenvikaisuuden nojalla. Kirjoittaja toteaa, että olisi jo aika lopettaa Assian ”ruoskiminen”. (Long 16.11.2006.) Wevill ei näin ollen määrity pahantekijäksi, vaan (viestin kirjoittajan näkökulmasta) perusteettoman kovakouraiseen käsittelyyn joutuneena hän tulee esitetyksi syyttömänä ja jopa uhrina – eli girardilaisittain ajatellen eräänlaisena syntipukkina. Myös Van Dynen ”Edgen” kohdalla esittämä tulkintamahdollisuus lapsentaposta äidillisen yhteyden poissaolon sijasta sen viimeisenä ilmauksena tulee esiin foo-

rumilla Cressida Hope-Buntingin (16.7.2005) ehdottaessa, että epätoivoisessa mielentilassaan Wevill kenties ajatteli toimivansa rakkaudesta lastaan kohtaan viedessään tämän mukanaan.

Tavallisimmin niin myötätunto kuin uhrirepresentaatiokin kohdistuvat kuitenkin Plathiin, jolloin Wevill ja Hughes nähdään usein vastaavasti syyllisinä. Toisaalta naistenkin vastuuta peräänkuulutetaan. David Hall (16.11.2006) esimerkiksi esittää, että särkyneet sydämet ja itsemurhat ovat Hughesin kaltaisen miehen toiminnan seurauksia, mutta huomauttaa heti perään, että Plath ja Wevill olivat riittävän kokeneita ja fiksua tunnistukseensa ”suden runoilijan vaatteissa.” Jim Long puolestaan ei katso, että syynä Assian itsemurhaan oli Hughes ja tämän syrjähyppy; nainenhan oli ollut naimisissa jo kolmesti aikaisemmin ja varmasti ”tiesi, etteivät suhteet hänen kohdallaan olleet pysyviä ja että sama päti myös Hughesiin”. Tästä syystä ajatus, että yksi uusi epäonnistunut suhde olisi ajanut Wevillin tappamaan itsensä, on kirjoittajan mielestä epäuskottava. Todellisena syynä Wevillin itsemurhaan kirjoittaja sen sijaan pitää sitä, että Plathin elämän loppu kalvoi Assian mieltä ja koska hän samastui niin vahvasti Plathiin, hän otti myös tämän kuoleman omakseen. (Long 16.11.2006.) Näkökulma on yhteneväinen Girardin miemeettisen teorian kanssa: mallilla eli tässä tapauksessa Plathilla oli lopulta vahvempi merkitys kuin mallin halun kohteella, Hughesilla. Tärkeämpää kuin saada se, mitä välittäjä halusi, oli tulla välittäjän kaltaiseksi.

Myöskään Plathin tuhon kannalta Hughesin roolia ja vastuuta ei aina nähdä ratkaisevina. Tämä kanta selittyy osittain sillä, että vastuun kysymys kytkeytyy (kirjalliseen) statukseen sekä kunniaan. Foorumin aktiiveihin kuulunut Melissa Dobson (27.3.1998) esimerkiksi toteaa, että vihan kohdistaminen Hughesiin voi vaikuttaa feministiseltä reaktiolta, mutta kumoo tällaisen näkemyksen saman tien sarjalla retorisia kysymyksiä: Jos näemme syyn Plathin itsemurhaan ja psyykkiseen hätään Hughesissa, emmekö samalla siirrä myös Plathin voimaa, tahtoa ja taidetta Hughesin nimiin? Ja eikö tällöin myös *Arielin* synty ja nerokkuus tule lasketuksi Hughesin ansioiksi? Dobsonille Plath on enemmän kuin kirjailijaan kohdistuneiden vaikutusten summa ja kirjailijan tuotanto jotain enemmän kuin pelkkä muiden valinnoista aiheutunut seuraus. Kirjoittaja toteaaakin viestinsä lopussa, ettei suostu katsomaan, että Plathin ”aihe, intohimo, raivo, kieli, tahto, taide olisi aiheutunut kenestäkään muusta kuin kirjailijasta itsestään” (Dobson 27.3.1998). Kunnia ja vastuu, niin henkilökohtaisista valinnoista kuin kirjallistakin teoista, kulkevat siis käsi kädessä. Siinä missä Plathin saavuttama gloria myös väkivalta palautuu näin ollen tekijään itseensä.

Lopuksi

”Edgen” luuhuppuisen kuun, kuolleen naisen ja tämän kuolleiden lasten äärellä herää henkiin tärkeitä kysymyksiä kirjallisuuden merkityksestä, vaikutuksesta ja tehtävästä: Onko kaunokirjallisuus (parhaimmillaan) peili, tai jopa projektori, johon nähden lukija on valkokangas, vai pitäisikö taiteen pikemminkin olla pako-paikka pahasta maailmasta? Entä vapauttaako ihmismielen raadollisia puolia kuvaava kirjallisuus raadollisista ajatuksista ja jos vapauttaa, kenet: kirjoittajan vai lukijan, vaiko pelkästään kirjoittajan tai vain lukijan, tai pahimmassa tapauksessa ei kumpaakaan?

Näkemyks, jonka mukaan väkivaltaa kuvaava tai jopa sitä ihannoiva kaunokirjallisuus on vaarallista luettavaa, koska se houkuttelee kuvauksen kohteena oleviin tekoihin, tuntuu helposti moralisoivalta, yksioikoiselta ja lapselliseltakin. Ei kai lukija pelkkä sätkynukke ole tai kaunokirjallisuus yhtä kuin mielipidekirjoitus? Sen sijaan, että ehdottaisi lukijalle julmuuksien tekemistä, julmuutta kuvaavan teoksen voi yhtä hyvin nähdä myös varoituksena siitä, miten ei pitäisi elää. Kuten Girard (2004: 384, kursiivi alkuperäisessä) kirjoittaa: ”Jokaisella todella voimallisella taideteoksella, jonka voima myös liikuttaa, on ainakin heikosti initioiva vaikutus sikäli, että se saa tuntemaan väkivallan ja pelkäämään sen töitä. Se kutsuu harkitsevaisuuteen ja kääntää pois *hybriksestä*.”

Toisaalta on myös niin, ettei kirjallisuus itsessään tee mitään vaan sillä tehdään. Lukijalla on omat tarkoitusperänsä sekä tulkinnan vapaus ja valta. Assia Wevillin käsissä Plathin kirjoitukset eivät kenties menneet perille varoituksina, vaan teksteihin ladattu vaarallinen fantasia muuttui (kosto)suunnitelmaksi. Heti perään on kuitenkin huomautettava, että tämäkin esitys on lopulta pelkkä tarina: tarina Sylvia Plathista ja Assia Wevillistä ja kirjallisuuden voimasta, jonka eräät lukijat, artikkelin kirjoittaja mukaan luettuna, ovat konstruoineet. Varmaa on vain se, että yleisöllä – runojen niin kuin biografioidenkin – on pakottava tarve ymmärtää lukemansa. Usein teos tai elämä, oma tai toisen, myös tulkittaneen niin, että tulkinta tukee lukijan maailmankuvaa sellaisena kuin se oli jo ennen lukemaan ryhtymistä. Vähemmän kyynisesti ajatellen näin ei toivottavasti aina ole. Kenties on myös niitä Girardin mainitsemia todella voimallisia taideteoksia, jotka lopulta kutsuvat harkitsevaisuuteen ja kääntävät pois *hybriksestä*. Voiko mikään teksti kuitenkaan olla sitä absoluuttisesti kaikille lukijoille, lienee kysymys, johon lopulta on vastattava kieltävästi.

Lähteet

- Alexander, P. (2003/1991). *Rough Magic. A Biography of Sylvia Plath*. Toinen painos. Cambridge, MA: Da capo Press.
- Alvarez, A. (1971). Sylvia Plath. Teoksessa C. Newman (toim.). *The Art of Sylvia Plath*. Bloomington & London: Indiana University Press. 56–68.
- Alvarez, A. (2002/1971). Prologue: Sylvia Plath. Teoksessa A. Alvarez (toim.). *The Savage God. A Study of Suicide*. London: Bloomsbury. 15–58
- Austin, J.L. (1962). *How to Do Things with Words?* Cambridge: Harvard University Press.
- Becker, J. (2003/2002). *Giving Up. The Last Days of Sylvia Plath. A Memoir*. New York: St. Martin's Press.
- Butler, J. (1988). Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory. *Theatre Journal* [Verkkodokumentti] 40: 4, 519–531. Saatavissa: <http://people.su.se/~snce/texter/butlerPerformance.pdf>. [Viitattu 16.8.2013].
- Butscher, E. (2003/1976). *Sylvia Plath. Method and Madness*. Tucson, Arizona: Schaffner Press.
- Connell, E. (1998/1993). *Killing the Angel in the House*. Hebden Bridge: Pennine Pens.
- Euripides (1999/431 eKr). *Medeia*. Kreikan kielestä käänttänyt Kirsti Simonsuuri. Helsinki: Lasipalatsi.
- Gilbert, S.M. (1978). "A Fine White Flying Myth": Confessions of a Plath Addict". *Massachusetts Review* 19: 3, 585–603.
- Gill, J. (2008). *The Cambridge Introduction to Sylvia Plath*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gill, J. (2009). *Modern Confessional Writing. New critical essays*. London & New York: Routledge.
- Girard, R. (1976). *Deceit, Desire and the Novel. Self and Other in Literary Structure*. Kääntänyt ranskan kielestä Yvonne Freccero. Baltimore & London: John Hopkins University Press.

Girard, R. (1987). *Things Hidden since the Foundation of the World*. Kääntänyt ranskan kielestä Stephen Bann & Michael Metteer. Stanford, California: Stanford University Press.

Girard, R. (2004). *Väkivalta ja pyhä*. Kääntänyt ranskan kielestä Olli Sinivaara. Helsinki: Tutkijaliitto.

Graves, R. (1966). *The White Goddess. A Historical Grammar of Poetic Myth*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Holbrook, D. (1991/1976). *Sylvia Plath. Poetry and Existence*. London and Atlantic Highlands, NJ: The Athalone Press.

Haverinen, E. (2008). Yhteisöllistä rajankäyntiä ja kulttisuhteita osoitteessa www.sylviaplathforum.com. Teoksessa K. Nikunen (toim.). *Fanikirja. Tutkimuksia nykykulttuurin ilmiöistä. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 96*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 17–42.

Hughes, T. (1971). Notes on the Chronological Order of Sylvia Plath's Poems. Teoksessa C. Newman (toim.). *The Art of Sylvia Plath*. Bloomington & London: Indiana University Press. 187–195.

Hughes, T. (1981). Introduction. Teoksessa kokoomateoksen toimittaja(t) (toim.). *Sylvia Plath Collected Poems*. Cutchogue, New York: Buccaneer Books. 13–17.

Hughes, T. (1995/1971). Publishing Sylvia Plath. Teoksessa T. Hughes *Winter Pollen. Occasional Prose*. W. Scammel (toim.). London & Boston: Faber and Faber. 163–176.

Hughes, T. (1999/1998). *Birthday Letters*. London: Faber and Faber.

Hughes, T. (2003). *Collected Poems*. London: Faber and Faber.

Kirwan, M. (2005). *Discovering Girard*. Lanham, Chicago, New York, Toronto, and Plymouth: Cowley Publications.

Koren, Y. & Negev, E. (2007). *Lover of Unreason. Assia Wevill, Sylvia Plath's Rival and Ted Hughes's Doomed Love*. Cambridge, MA: Da Capo Press.

Kroll, J. (2007/1976). *Chapters in a Mythology. The Poetry of Sylvia Plath*. Stroud: Sutton Publishing.

Laaksonen S-M. & J. Matikainen (2013). Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa S-M. Laaksonen, J. Matikainen & M. Tikka

(toim.). *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino. 193–215.

Malcolm, Janet (1995). *The Silent Woman. Sylvia Plath and Ted Hughes*. London and Basingstoke: Papermac.

Markey, J. (1993). *The Journey to the Red Eye. The Poetry of Sylvia Plath – A Critique*. London: The Women's Press.

Mikkola, M-L. (1987). Runoilija legendan takana. Teoksessa Sylvia Plath *Sanantuoajat*. Helsinki: Otava. 5–11.

Newman, C. (1971). Candor is the Only Wile – The Art of Sylvia Plath. Teoksessa C. Newman (toim.). *The Art of Sylvia Plath*. Bloomington & London: Indiana University Press. 21–55.

Plath, S. (1981). *Collected Poems*. Cutchogue, New York: Buccaneer Books.

Plath, S. (1983/1965). *Ariel*. Kääntänyt Kirsti Simonsuuri. Helsinki: Gummerus.

Plath, S. (1987). *Sanantuoajat*. Alkuteoksesta *Collected Poems* kääntänyt ja valikoinut Marja-Leena Mikkola. Helsinki: Otava.

Rose, J. (1992). *The Haunting of Sylvia Plath*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Simonsuuri, K. (1983). Sylvia Plathin runoudesta. Teoksessa Sylvia Plath *Ariel*. Helsinki: Gummerus. 7–13.

Sinivaara, O. (2012). *Moderniteetti ja metafyyminen halu. René Girardin mimeettisen teorian ensimmäinen osa*. Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos. Pro gradu -työ.

Spender, S. (1971). Warnings from the grave. Teoksessa C. Newman (toim.). *The Art of Sylvia Plath*. Bloomington & London: Indiana University Press. 199–203.

Steinberg, P. K. (2004). *Sylvia Plath*. Philadelphia: Chelsea House.

Stevenson, A. (1998/1989). *Bitter Fame. A Life of Sylvia Plath*. Boston & New York: Mariner Books.

Sylvia Plath Forum. [Verkkofoorumi], saatavilla: <http://www.sylviaplathforum.com>. [Viitattu 12.11.2014].

Van Dyne, S. R. (1993). *Revising Life. Sylvia Plath's Ariel poems*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press.

Wagner, E. (2002/2000). *Ariel's Gift. Ted Hughes, Sylvia Plath, and the story of Birthday letters*. New York/London: W.W. Norton & Company.